

BÖRTÖN ÉS MUROKFÖLD

Csender Levente: *Murokszedők*

■ Csender Levente negyedik novelláskötetének, a *Murokszedők*nek a fülszövege olvasmányos, élvezetes könyvet ígér. De ha csupán a lektúrre való beállítódással olvassuk, valószínűleg nincs tétje a kötet befejezésének, ugyanis a legtöbb benne szereplő írás nem túl rendkívüli sztori; ezeknek a történeteknek a nagyon sikeres (együtt)működése nem az olvasmányosságukban rejlik, hanem abban, ahogyan a kötetbe szerveződés és a tematikájuk által egymással rezonálnak a szövegek.

A rezonanciát a kötet szervezőelve, a tíz novella elrendezésében érvényesülő sajátos szimmetria erősíti fel: a második (*Tenisz*) és a nyolcadik (*Murokszedők*) az anyai érzés/öszön eltorzulásáról és a család felbomlásáról (is) beszél, a negyedik (*A folt*), a hatodik (*Prána*) és a kilencedik (*Dekresszió*) valamilyen mentális betegség/zavar köré építkeznek. A harmadik novella (*Előzetes*) egyes szám első személyben beszél el egy diák 72 órás őrizetbe vételét anélkül, hogy a börtön világáról valami újat mondana. A kötet második felében azonban egy másik elbeszélő saját nagyapjának a börtönévei és a Securitate általi megkínzása felől érdeklődik (*Ülni hiába*); összekapcsolva a két szöveget, egyfajta sorsközösség érzete bontakozhat ki: a különböző generációk más-más történetei valahogyan ugyanazok a történetek, az évek körforgásában reciklálódnak.

De hogyan beszélhetők el ezek a történetek? Ennek problematizálása számos helyen feltűnik, például már a kötetnyitó novella címében is: *Egyszer majd el kell mondani...* Az elbeszélő és tanítványa élete nem a közös iskolai térben való létezés révén kapcsolódik össze, hanem sokkal inkább azáltal,

hogy egyszer majd meg kell magyarázniuk gyermekeiknek, miért nincs már a nagyszülő: „akkor milyen mesét találok ki?” Minden novella mintha azzal kísérletezne különféle narrátori pozíciók és perspektívák alkalmazásával, hogyan lehet elmondani/kimondani egy élet történetét: leggyakrabban egyes szám első személyű, jelen idejű narrációban vagy visszaemlékezés formájában, néha egyes szám harmadik személyben; esetleg diktafonba mesélve, és azt az unoka majd lejegyzí (de összeilleszteni már nem tudja: „Azóta én viszem a hátamon az ő történetét, mert ő nem tudta egész életében a helyére tenni, nagyon én se tudok mit kezdeni vele, hátha valaki majd”). A mondatok általában rövidek, tömörek, érzelemmentesek és távolságtartók, sőt gyakran sietősen pörögnek egymás után, mintha a megszólalók szeretnének minél hamarabb túl lenni vallomásaikon. A szenvedélenség, a tárgyilagosságig lecsupaszított stílus – bár az elbeszélők hangját nem egyéníti különösebben – felerősíti az egyes sorsokban rejlő tragikumot.

Ezeket a vallomásokat, úgy tűnik, a kimondás felszabadító erejébe vetett remény szüli, akinek ugyanis nem adatik meg a lehetőség, azt „iszonyú kínok gyötrik, mert rájött, hogy most már nincs tovább, a szavak nincsenek, ha nincsenek kimondva, csak ott belül örlik, amelyek egész életében örölték”. A szereplők nem tudnak egymásnak semmit sem mondani a belső életükről (a kötet egészében a párbeszéddek is ritkák és egészen minimálisak), mert „egy fedél alatt éltek, de nem egymással, hanem végleg egymás mellett”. Az emberi kapcsolatoknak a formálissá válását és kiüresedését, a közösségi élmény hiányát a legkonkrétabban a *Kőbánya*

blűűz fogalmazza meg éles vád formájában: „*Aki az emeletet kitalálta, pogány volt.* Aki meg tízet egymásra tett, az a közösség elleni, s aki ezeket oldalról egymáshoz ragasztotta, az emberiség elleni bűncselekményt követett el.” A lakótelepen legfeljebb az agresszivitás az, amin keresztül egymással kapcsolatba kerülnek az emberek: „Mintha a közös kurvaanyázás megnyugtatót volna mindenkit.”

A helyzet tudatosítása ellenére sem lehetséges a szabadulás vagy a másik ember felé nyitás: minden történetben a létezés, a körülmények, a saját döntések, a test vagy az elme által létrehozott „börtön” tematizálódik, olyan korlátok, amelyek közül nem lehet kitörni. A létbe való bezártság érzése néhol patológus esetté válhat, például *A folt* című novellában, melynek főszereplője mindennapjait egy rögeszme köré rendezi be (meg van győződve arról, hogy miután kiégették a fodrásznál a haját, örökös folt keletkezett a fején), és míg „várja, hogy kiszálljon belőle ez a makacs élet”, óhatatlanul *Ágnes asszony* szánalmas hasonmásaként szemléljük alakját és a világtól való elidegenedésének, elszigetelődésének folyamatát. A börtönnel, úgy tűnik – a kötet címadó szövegében –, valamelyes alternatívaként a végtelen murok föld kerül szembe: végtelenségével együtt a női főszereplő számára a nyomasztó otthoni lét elől való menekülést szimbolizálja. Ez a történet viszont groteszkké torzul, ami-

kor születés után a nő otthon hagyja gyerekeit, és az anyatejet a „zsiros földre” kell kifejnie – ekkor válik világossá, hogy a murok föld nem pótol, nem szabadít fel, hanem olyan tér, amely másféle korlátokat emel. Itt is csak egymás *mellett* tudnak létezni az emberek, sorokba rendezve, s ezáltal a murok föld a kötetben szereplők egész léterének metaforájává válik, ahol minden távoztót majd valaki más vált fel, helyettesít, míg a folyamat halad tovább: „A soromat meg majd befejezi valaki.”

Mindennek ellenére a kötet hangulati íve mintha mégis a feloldás felé mutatna: egyrészt mivel a második felében több a humor, ha fekete is; másrészt pedig azért, mert míg az első novellában a szabadulás lehetőségét csakis az öngyilkosság jelentette, addig az utolsóban a rocksztárságra vágó, a bölcsészkart otthagyo fiatal egyfajta hallucinatorikus, lebegő álomszerűségben oldódik fel Jimi Hendrix oldalán: „Végre teljesen szabad voltam.”

Csender Levente kötetete tehát úgy olvasható, hogy közben szinte észrevétlen szubtilitással hozza működésbe a különféle történetek egyre mélyebb rétegeit. Érdeklí őt az emberek élete, de távol tudja tartani magát tőlük, mert akárcsak az egyik szereplője, „nem drámaezni akar, nem rémisztgetni vagy sajnáltatni magát, csak mesél, kimérten, higgadtan, s ami még meglepőbb, mosolyogva”.

Codău Annamária